

KROPPEDAL

Museum for Astronomi • Nyere tid • Arkæologi

Afdeling for Arkæologi

Rapport om udgravning af
vikingetidsgravpladsen
Snubbekorsgård

Bygherrerapport nr. 17, 2007

Lotte Reedtz Sparrevohn

Kroppedal, Museum for Astronomi • Nyere tid • Arkæologi

Kroppedals Allé 3, 2630 Taastrup

Februar 2007

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	3
Udgravningens hovedresultater, samt en kort beskrivelse af vikingetiden.....	3
Undersøgelsens perspektiver.....	6
Landskabet.....	6
Fortidsminder i området.....	7
Udgravningens data.....	8
Prøvegravningen.....	9
Adgangsvej til Snu2.....	10
Adgangsvej til Snu4.....	10
Gravpladsen Snubbekorsgård.....	11
Udgravningens metode.....	11
Dataliste.....	12
Litteratur.....	12

Bilag

Tidstavle

Oversigtskort med markering af de undersøgte arealer

Udgravningsplan over gravfeltet

Indledning

Som led i planlægningen af et nyt vandværk i Høje-Taastrup Kommune anmodede kommunen gennem NIRAS, der var rådgivende ingeniører og planlæggere på projektet, Kroppedal Museum om en arkæologisk vurdering af det berørte areal jf. § 25 i Museumsloven. Museet tilrådede en arkæologisk forundersøgelse af arealet i henhold til Museumslovens § 26. Høje-Taastrup Kommune var bygherre og entreprenørarbejdet blev udført af Eltel Networks.

Nærværende rapport omfatter en redegørelse for de arkæologiske undersøgelser på det areal, der blev berørt af byggeriet af vandværket. Det drejer sig blandt andet om udgravningen af en gravplads fra vikingetid. Den arkæologiske undersøgelse af gravpladsen fandt sted på Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles arealer i Høje-Taastrup ved Snubbekorsvej 1 fra den 2. oktober til den 20. december 2006. Udgravningen blev finansieret af Høje-Taastrup Kommune, Kulturarvsstyrelsen og Kroppedal, Museum for Astronomi • Nyere tid • Arkæologi. Museets arkæologiske afdeling forestod undersøgelsen.

Udgravningens hovedresultater, samt en kort beskrivelse af vikingetiden

På det udgravede areal blev der undersøgt 30 jordfæstegrave (begravelser af ubrændte mennesker) og 45 brandgrave fra tidlig vikingetid. Gravene er blevet dateret via smykkernes ornamentik. I ca. halvdelen af jordfæstegravene var der bevaret skeletter. Knoglerne, der stammer fra voksne individer er endnu ikke blevet antropologisk undersøgt. Der blev kun fundet et barn, det var gravlagt sammen med en voksen, formentlig sin mor. I de fleste af jordfæstegravene var der gravgaver, typisk en jernkniv, men nogle grave indeholdt mere gravgods som f.eks. bronzesmykker, jernbeslåede træskrin, glasperler og dyreofre. Brandgravene indeholdt brændte knogler, trækul og fragmenter af gravgaver, som f.eks. små stykker af smeltede glasperler. Nogle af gravgaverne skal fremhæves: i en rig kvindegrav blev der fundet et såkaldt dyrehovedformet spænde (forsiden). Det er en meget sjælden smykketype i Danmark. I en anden grav var en kvinde begravet. På brystet af kvinden fremkom knoglefragmenter, muligvis fra et barn. På hendes venstre side ved brystet blev der fundet jernbeslag fra et skrin samt to tenvægte. Ved lænden blev der fundet en jernnøgle. På brystregionen var der to skålspænder af bronze, det ene var ikke helt, formentlig er dele af det bortgravet af

gravemaskinen. Sammesteds blev der fundet to glasperler, et stykke sølvtråd og en sammenbukket sølv mønt. I mundhulen på kvinden lå der ligeledes et stykke sølvtråd og en sammenbukket mønt. Sølvet har formentlig været betaling for rejsen til dødsriget.

Kvinden med barnet på brystet

I en tredje grav var en mand blevet gravlagt sammen med sin hund. Hunden var en unghund, lidt mindre end vore dages Schæferhund. Kun dens kæber var bevaret.

Der var stor variation i selve gravlæggelserne. Nogle af de døde blev lagt i kister. Andre blev svøbt i et klæde og lagt direkte i jorden. To af gravene har været dækket af en lille jordhøj. Enkelte af gravene

var tildækket med store sten, og formentlig har de alle sammen været markeret i overfladen, for ingen af dem var gravet ned i hinanden. Brandgravene bestod af et gravet hul i jorden, hvori man fyldte rester fra ligbålet.

Gravpladsen var en gravplads for områdets bønder, det vil sige de velhavende jordejere og den kan have været en central gravplads for et større opland. Der kendes ingen bosættelser fra vikingetid i umiddelbar nærhed. Gravpladsen er kun delvist undersøgt i det kun en del af bakkeknolden, hvor lokaliteten ligger er udgravet. At dømme efter fund på de nærliggende marker, samt bakkeknoлдens udstrækning kan gravpladsen være tre til fire gange større.

Generel beskrivelse af vikingetid
(775 - 1050 e. Kr.).

Vikingetiden markerer overgangen fra forhistorisk tid til historisk tid, overgangen til kristendom og overgangen til én central kongemagt. Til trods for de meget store kulturelle skift, var der tale om en glidende overgang. I det Europa der omgav os, var kristendommen og kongedømmet allerede indført med travle handelsbyer, stor rigdom og ny teknologi. Dette var imidlertid en rigdom, der stort set ikke kom til Danmark, men som man kendte til og gerne ville have

del i. Når vikingerne drog ud i verden, var det derfor i stor udstrækning som handelsfolk. Men den nye bådebygningsteknologi gav også andre muligheder. De lange fladbundede krigsskibe man udviklede i Norden, var i modsætning til de store handelsskibe hurtige, svære at se i horisonten og kunne lande på strande uden havn. Dette gav mulighed for overraskelsesangreb med udplyndringer.

Hverdagen for den almindelige viking adskilte sig dog ikke nævneværdigt fra hverdagen de forrige 300 år. Rigdommen blev dog efterhånden større gennem den opblomstrende handel. Landbefolkningen boede i spredte gårde eller i mindre landsbyer, men man flyttede ikke mere rundt inden for lokalområdet. Det kan skyldes, at ejendomsretten var blevet så stærk, at det nu ikke var muligt at flytte sin gård uden at tage land fra naboen. Således synes selve markerne også at være blevet privat ejendom, i hvert fald for storbønderne. I modsætning til perioden før, hvor man havde ladet skoven gro til, blev den nu igen i stor udstrækning fældet. Husene gennemgik i perioden en udvikling, hvor de blev større, og der blev bygget flere længer på gårdene.

De centrale handels- og værkstedspladser fik en mere permanent struktur og omdannedes langsomt til byer. De ældste byer i Danmark er Ribe og Hedeby.

Skriften udvikledes også i Danmark i form af runeskriften, som er et fælles nordisk sprog. Kirken vandt langsomt indpas i forbindelse med, at flere missionærer drog gennem landet. Typisk var det stormændene, der byggede de første kirker af træ, ofte i forbindelse med deres store gårde. Og langsomt blev befolkningen vænnet til den nye religion. Man begravede sine døde på meget forskellig vis. I begyndelsen af vikingetiden begravede man de døde i brændt såvel som ubrændt tilstand. Det er den skik, der hersker på gravpladsen Snubbekorsgård. Indenfor aristokratiet var der også stor variation. Således blev mænd begravet i skibe eller med deres heste, mens kvinder blev begravet i vognfadinger med udstyr til trækheste. Der synes således, at have været et religiøst behov for at få et transportmiddel med i graven. Sådanne aristokratiske begravelser var der ikke på gravpladsen Snubbekorsgård. I enkelte tilfælde byggede man igen storhøje. Mest kendt er gravhøjene ved Jelling. Efterhånden som den nye religion vandt frem ændrede begravelsesformerne sig. Man ville gerne begraves ved kirkerne, men turde ikke rigtig lade de gamle skikke fare. Det betød en sammenblanding af de hedenske begravelsesskikke, hvor man lagde genstande i gravene og de nye kristne skikke, hvor man begravede de døde med hovedet i vest og i nærheden af kirkerne.

Undersøgelsens perspektiver

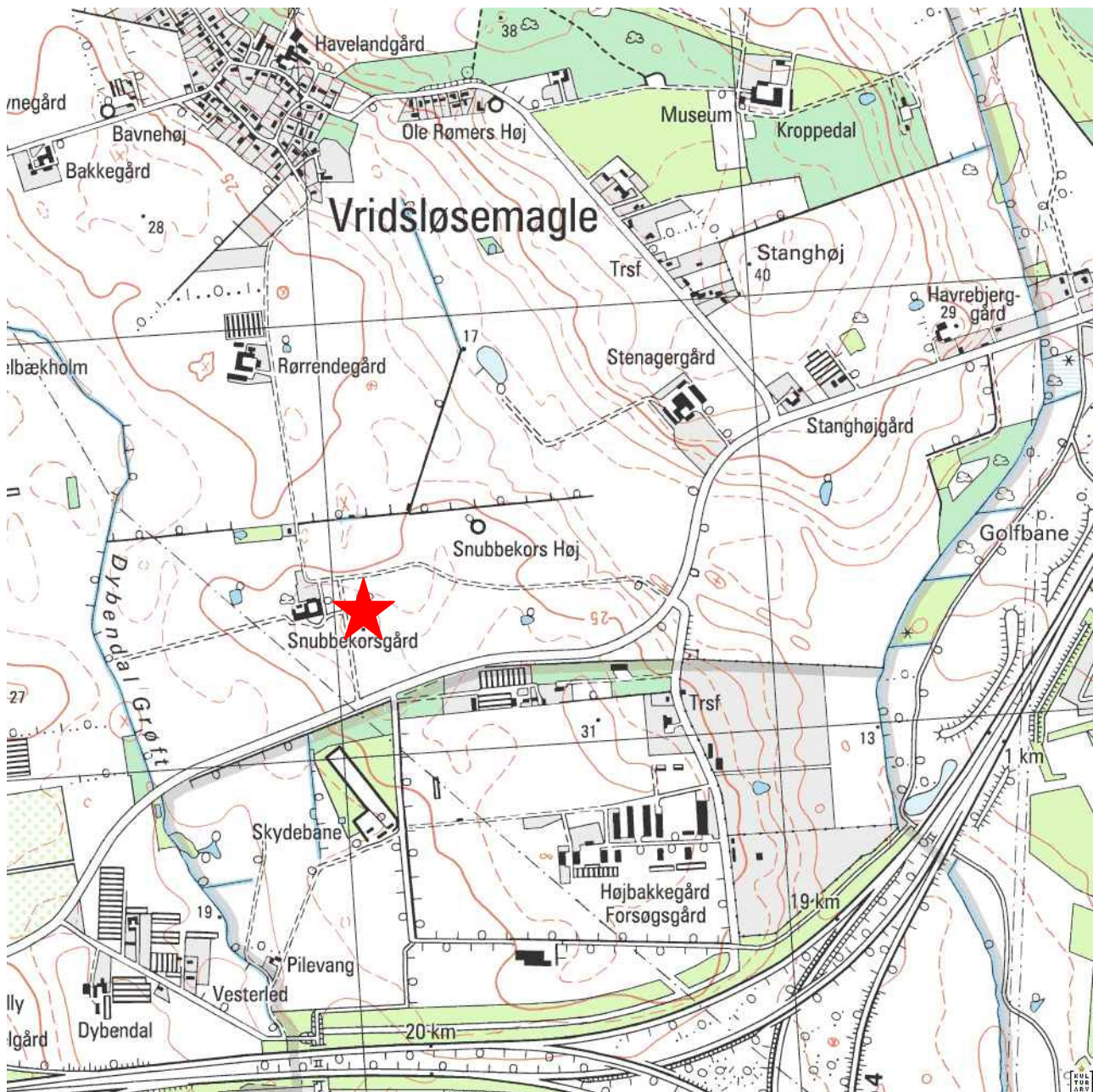
Københavns Vestegn var i jernalderen en rig oldtidsbygd, men kendskabet til vikingetiden på egnen er begrænset, og udgravningen af gravpladsen kan derfor give væsentlig ny viden om den almindelige bondebefolkning. Det kan f.eks. være viden om de religiøse traditioner og regler i forbindelse med gravlæggelser. Og viden om de forhold, der har eksisteret blandt de levende; blev familier gravlagt nær hinanden, hvem blev der udvist mest omsorg for o.s.v.? Blandt andet derfor ønsker museet, at udgrave resten af den bakkeknold gravpladsen ligger på. Et arbejde der for nærværende planlægges i samråd med lodsejer og Kulturarvsstyrelsen.

Trefliget spænde. Bronze med sølv- eller tinbelægning.

Landskabet

Lokaliteten ligger i et område hvor Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole har fire forsøgsgårde. Landskabet er derfor karakteriseret ved meget intensivt dyrkede marker. Gravpladsen er beliggende på en markant bakkeknold i kote 31 m DNN. Bakkeknolden falder forholdsvis stejlt mod tre sider, vest, nord og øst, mens den er mere jævnt skrånende mod syd. Bakkeknolden ligger i et område med moræneaflejringer. Der er kun få og små områder med ferskvandsaflejringer i umiddelbar nærhed. Nærmeste større vådområder er et vådbundsområde hvor Store Vejleå løber ca. 1200 meter øst for bakkeknolden og et stort vådbundssystem med Vasby og Sengeløse moser 3000 meter nordvest for bakkeknolden. Mindre vådområder findes vest og nord for lokaliteten, blandt andet Dybendalgrøften, der løber ca. 500 meter vest for bakkeknolden i nord-sydlig retning. Ca. 1000 meter øst for gravpladsen er der et område med smeltevandsgrus, der har været genstand for grusgravning. 50 meter nord for udgravningsfeltet er der et mergelhul.

Gravpladsens placering. En "rude" svarer til 1x1 km. Copyright © Kort & Matrikelstyrelsen, Rentemestervej 8, 2400 København NV

Fortidsminder i området

Lokaliteten ligger i Vridsløsemagle ejerlav, i den østlige del af Sengeløse sogn og i det nordøstlige hjørne af det middelalderlige Lille herred. Ejerlavet omfatter Vridsløsemagle landsby, der formentlig kan følges tilbage til

1000-tallet, tillige med den gamle Roskilde Landevej, der har løbet et par 100 meter nord for lokaliteten og den gamle Roskilde Kro, der har ligget ved vadestedet Appevad ved St. Vejleå 2000 meter nordøst for lokaliteten. Lokaliteten ligger endvidere et par 100 meter

sydvest for den gravhøj, hvor Snubbekors er placeret. Korset var oprindeligt et katolsk vejfarekors, der ifølge overleveringen stammer fra 1200-tallet. I 1488 var Snubbekors en kendt stedsbetegnelse.

Udgravningens data

Kroppedal Museum er ansvarlig for undersøgelsen. Oldsager og originaldokumentation opbevares på institutionen.

Som led i planlægningen af et nyt vandværk i Høje-Taastrup Kommune anmodede kommunen gennem NIRAS, der var rådgivende ingeniører og planlæggere på projektet den 7. november 2005 Kroppedal Museum om en arkæologisk vurdering af det berørte areal jf. § 25 i museumsloven. Den 10. november 2005 foretog museet en arkivalsk kontrol og en besigtigelse af arealet og tilrådede en arkæologisk forundersøgelse af arealet i henhold til Museumslovens § 26. Kommunen efterkom opfordringen om at få foretaget en arkæologisk forundersøgelse. Den 23. november 2005 fremsendte museet et budget for en arkæologisk prøveundersøgelse til Kulturarvsstyrelsen. Kulturarvsstyrelsen godkendte det den 6. december 2005 og den 8. december blev budgettet sendt til NIRAS, der godkendte det den 24. januar 2006. Det var den dag at forslaget til lokalplan 7.25 samt tillæg nr. 2000.39 til Kommuneplan

2000, vandværk på Agrovej blev vedtaget. Den endelige vedtagelse af lokalplanforslaget fandt sted den 25. april 2006.

Ved prøveundersøgelsen fremkom der jordfæste- og brandgrave på den østlige del af en bakketop. Den 17. august 2006 fremsendte museet et budget på en arkæologisk undersøgelse af gravpladsen til Kulturarvsstyrelsen. Kulturarvsstyrelsen godkendte budgettet den 23. august 2006. Den 24. august 2006 blev budgettet fremsendt til godkendelse af Høje-Taastrup Kommune. Den 30. august 2006 fremsendte kommunen en skrivelse til museet, hvor de meddelte, at de havde besluttet at ændre anlægsprojektet så det kun i mindre omfang ville komme til at berøre gravpladsen og blandt andet ikke ville komme til at berøre nogle af de allerede frilagte grave. Samme dag kørte en medarbejder fra museet forbi udgravningen og opdagede, at kommunen havde ført en vandledning gennem bakketoppen med gravpladsen og altså under gravene ved en såkaldt jordfortrængning.

Den 12. september 2006 fremsendte museet et fornyet budget til Kulturarvsstyrelsen på en arkæologisk udgravning af den del af gravpladsen, der ville blive berørt af det omlagte anlægsarbejde, desuden et budget på en forundersøgelse (overvågning af muld-afbrømning) i forbindelse med en adgangsvej (adgangsvej til Snu4). Begge budgetter blev

godkendt af Kulturarvs-styrelsen den 19. september 2006. De blev derefter fremsendt til kommunen den 21. september 2006. Kommunen godkendte begge budgetter den 25. september 2006. Den 13. oktober 2006 fremsendte museet til Kulturarvsstyrelsen et budget på udgravning af de blotlagte jordfæstegrave, der lå udenfor bygherrens arbejdsområde. Dette budget blev godkendt af Kulturarvsstyrelsen 24. oktober 2006. Den 21. november besøgte en udsending fra Kulturarvsstyrelsen udgravningen i forbindelse med, at museet ansøgte om yderligere ressourcer til at færdiggøre udgravningen. Den 29. november 2006 bevilgede Kulturarvsstyrelsen penge til, at museet kunne udgrave de resterende frilagte grave.

Prøvegravningen

Den oprindelige forundersøgelse omfattede et arbejdsareal på ca. 400 x 150 m omkring det projekterede vandværk og et arbejdsareal på ca. 18 x 1000 m omkring ledningsgraven. Prøvegravningen fandt sted i dagene 29/6-5/7 og 15/8-16/8. I prøvegravningen deltog daglig leder museumsinspektør Tom Giersing. Desuden deltog tekniker Jan Poulsen, tekniker Kenneth Paulmann, stud. mag. Camilla Haarby Hansen og Karsten Hansen. Gravmaskinen, en Daewoo 220 påmonteret en to meter bred rabatskovl blev ført af

entreprenør Hans Christensen, der er ejer af den. På arealet ved det kommende vandværk blev der udlagt syv to meter brede nordøst-sydvestvendte grøfter med 15 meters afstand, og en enkelt øst-vestvendt grøft. Langs ledningsgraven blev der trukket en lang to meter bred grøft. I søgegrøfterne fremkom der spredte forhistoriske anlæg i form af stolpehuller og gruber, der ingen steder indgik i erkendbare konstruktioner som huse eller hegn. I en enkelt grube fremkom der keramik og flint fra tragtbægerkultur.

Bakkeknolden med gravpladsen

På en markant bakkeknold som ledningsgraven skulle henover blev der påtruffet jordfæstegrave. For at få et overblik over, om der var tale om en større gravplads eller kun nogle enkelte grave valgte museet at afrømme mulden på et ca. 18 x 55 meter stort felt omkring gravene. Herved fremkom der fyldskifter, der blev bedømt til at kunne stamme fra 12 jordfæstegrave og mere end 20

brandgrave. Flere af jordfæstegravene var stærkt nedpløjede og der kunne ses skeletdele og oldsager i overfladen. Museet valgte at afrømme et større felt for muld fordi inspektørernes mangeårige erfaringer med udgravning af gravpladser har vist, at antallet af grave og den tæthed hvormed de ligger, kan variere meget. Desuden var det nødvendigt med et bedre overblik over antallet af grave, for at kunne lave et troværdigt budget for en udgravning. Desværre viste strategien sig i dette tilfælde at være uheldig fordi bygherre, efter at have set udgravningsbudgettet, valgte at ændre anlægsarbejdet og flere af de frilagte grave kom dermed til at ligge udenfor anlægsarbejdet. P.g.a. den stærke nedpløjning af området var det ikke hensigtsmæssigt blot at tildække gravene igen, da de formentlig ville forsvinde ved en evt. ny fladeafdækning og med sikkerhed ville forsvinde ad åre ved pløjning. Det var derfor magtpåliggende for museet, at få udgravet alle frilagte grave. Dette forløb er årsag til, at det lille felt endte med at blive udgravet under tre forskellige budgetter og finansieret dels af bygherre, dels af Kulturarvsstyrelsen, dels af museet selv.

Adgangsvej til Snu2

Til boringen vest for grusvejen Snubbekorsvej 1-3 kaldet Snu2 skulle der etableres en adgangsvej og et arbejdsområde

omkring boringen. Museet overvågede muldafrømningen. Den fandt sted den 11-13. september 2006. I undersøgelsen deltog arkæolog Lotte Reedtz Sparrevohn og tekniker Jan Poulsen. Gravemaskinen, en lille maskine med en kun en meter bred skovl blev ført af en arbejdsmand fra entreprenørfirmaet Eltel. Ingen af de fremkomne forhistoriske anlæg indgik i erkendbare konstruktioner som huse eller hegn. Undersøgelsen var en del af prøvegravningen og blev finansieret som denne af bygherre.

Adgangsvej til Snu4

Til boringen kaldet Snu4 skulle der etableres en adgangsvej. Museet overvågede muldafrømningen. Den fandt sted den 27. september 2006. I undersøgelsen deltog arkæolog Lotte Reedtz Sparrevohn og tekniker Jan Poulsen. Gravemaskinen, der var påmonteret en to meter bred skovl blev ført af en arbejdsmand udlånt til entreprenørfirmaet Eltel. De spredte forhistoriske anlæg indgik ikke i erkendbare konstruktioner som huse eller hegn. Mod syd var der et større område med vandaflejrede lag med muld ovenpå, der opfattes som muld påført et tidligere vandhul. Undersøgelsen blev finansieret af bygherre i et nyt budget, da adgangsvejen var blevet ændret i.f.t. den oprindeligt projekterede.

Gravpladsen Snubbekorsgård

Undersøgelsen fandt sted i dagene 2/10-20/12. I undersøgelsen deltog arkæolog Lotte Reedtz Sparrevohn som daglig leder. Endvidere deltog tekniker Jan Poulsen, der både foretog opmålinger og udgravningsarbejde, samt tekniker Kenneth Paulmann og stud. mag. Freerk Oldenburger i udgravningsarbejdet. Museumsinspektør Linda Boye deltog i få timer. Konserveringstekniker Lone Brorson Andersen assisterede i felten når det var nødvendigt. Undersøgelsen omfattede et ca. 1000 m² stort felt.

Lodsejers navn og adresse:

GRØN FORVALTNING – KVL-
Højbakkegård Alle 30, 2630 Taastrup.

Lokalaviserne viste stor interesse for udgravningen og skrev en række artikler om den.

Udvalgte genstande fra gravpladsen bliver vist i en lille udstilling på Kroppedal Museum fra 30. januar 2007. En pressemeddelelse udsendt den 12. januar for at gøre opmærksom på den kommende udstilling medførte en storm af medieinteresse. Der blev skrevet flere avisartikler/notitser, bragt indslag i TV-Lorry og i DR Radio P1, P2 og P4, samt i diverse lokale TV- og radiostationer.

Udgravningens metode

Udgravningsmetoden blev valgt med baggrund i overvejelser vedrørende de bedste og mest optimale strategier for udgravning i forhold til de omstændigheder, der var til stede. Der blev derfor løbende foretaget en afvejning af tidsforbrug i de enkelte udgravningsmetoder. Der måtte også kontinuerligt tages hensyn til vejrforholdene og den meget vandlidende flade, der skabte problemer med vand og mudder.

Arkæologerne på arbejde

Mulden blev fjernet til undergrunds niveau med en gravemaskinen. Den første jordfæstegrav blev opdaget under prøvegravningen og muldafrømningen af feltet foregik derfor med ekstra årvågenhed. Så snart en mulig jordfæstegrav kom til syne foregik den videre afrensning forsigtigt med skovl og ske og ikke med maskine. De fremkomne grave blev indridset, markeret med en pind og indmålt med GPS. Jordfæstegrave med synlige skeletdele eller oldsager i

overfladen blev tildækket med presenninger i et forsøg på at beskytte dem.

Da alle de forhistoriske spor, der fremkom ved muldafrømningen var blevet undersøgt, blev det øverste mudrede lag af

fladen fjernet med gravemaskinen. Herved fremkom yderligere tre mulige og to sikre jordfæstegrave, et par brandgrave og nogle andre små anlæg.

Dataliste

Ansvarsmuseum: Kroppedal Museum for Astronomi • Nyere tid • Arkæologi.

J.nr.: TAK 1304.

Kulturarvsstyrelsen j.nr.: 2003-2122-1154.

Stednummer: 020211.

Sogn: Sengeløse.

Herred: Smørum.

Amt: København.

Ansvarshavende leder: museumsinspektør mag. art. Linda Boye.

Daglig leder og beretningsansvarlig: arkæolog mag. art. Lotte Reedtz Sparrevohn.

I udgravningen deltog endvidere: museumstekniker Jan Poulsen, museumstekniker Kenneth Paulmann og stud. mag. Freerk Oldenburger.

Opmåling med GPS og bearbejdning af opmålte planer: museumstekniker Jan Poulsen.

Konserveringsarbejde: konserveringstekniker Lone Brorson Andersen.

Litteratur

Boye, L. 2006. *Københavns amt – kulturhistorisk oversigt. Oldtiden indtil 1050*. Kroppedal Museum & Københavns Amt.

Jønsson, J. H. 2002. *Københavns amt – kulturhistorisk oversigt. Middelalder 1050-1536*. Kroppedal Museum & Københavns Amt.